

השש וסת כשזמן הביוץ ידוע

הקדמה

באופן רגיל, אישה צריכה לחשוש לעונת וסתה בשני אופנים: אישה שקבעה לה וסת במשך שלוש פעמים צריכה לחשוש לאותה וסת שקבעה לה. אישה שלא קבעה וסת צריכה לחשוש לשלושה תאריכים: עונה בינונית שהיא היום השלושים מהווסת הקודמת, עונת ההפלגה שהיא ההפרש בין יום הווסת הקודמת ליום זו שקדמה לה, ועונת החודש שהיא התאריך העברי שבו ראתה האישה וסת בפעם הקודמת. בזמן עונת הווסת אסורים בני הזוג בחיי אישות.¹

ישנם מקרים שבהם האישה בודקת את זמן הביוץ שלה, ועל פיו היא יודעת לשער, בטווח של כמה ימים, מתי תגיע הווסת הבאה? לעיתים מתברר, כתוצאה מבדיקה זו, שהסבירות שהווסת תופיע בעונות שבהן על פי ההלכה יש לחשוש לווסת, קלושה ביותר. הדבר שכיח במיוחד אצל נשים הנוטלות תרופות לדחיית הביוץ או תרופות להגברת הביוץ, שעשויות לשנות את זמן הביוץ, וממילא את זמן הופעת הווסת. נשאלת השאלה: האם נשים אלו צריכות לחשוש לעונת וסתן הקודמת? כמו כן, האם נשים אלו צריכות לחשוש לעונת וסת אחרת, ואם כן – לאיזו עונה?

א. רקע רפואי - התהליכים המשפיעים על הביוץ והווסת³

במשך כשלושים שנות פוריות האישה, מתרחשת פעילות מחזורית מתואמת היטב בין תת הרמה במוח (היפותלמוס – Hypothalamus), בלוטת יותרת המוח (היפופיזה – Hypophysis), השחלות והרחם, הגורמת להופעת וסת בתדירות חודשית, אלא אם כן נקלט היריון. בתוך השחלות מצויים זקיקים המכילים בתוכם ביציות. בכל חודש מתפתח זקיק אחד, המביא לחריגת הביצית שבתוכו לצורך הפריה. בשעת התפתחות הזקיק הולכת רירית הרחם ומתעבה, כלי הדם שבה מתרחבים ומתארכים, והרחם כולו גדל. כל זה נעשה לצורך הכנת הרחם לקליטת הביצית המופרית. תהליכים אלו נגרמים על ידי פעולות של הורמונים מיוחדים המופרשים מהאונה הקדמית של בלוטת יותרת

1. פירוט והרחבה נמצאים בשו"ע, יו"ד סי' קפט.

2. ראה פירוט בהמשך.

3. הרקע הרפואי מבוסס על ספר פוע"ה כרך שני פרק לא – 'אבחון אי פוריות אצל האישה – הקדמה רפואית כללית', עמ' 114–115.

המוח ומהזקיקים בשחלות. ההורמון מעורר הזקיק (FSH – Follicle Stimulating Hormone) מופרש מבלוטת יותרת המוח, וגורם להתפתחות זקיק ראשוני בשחלה. זקיק זה מפרש הורמון אסטרוגני (Estrogen) אשר משפיע על התעבות רירית הרחם. הורמון זה משפיע גם על בלוטת יותרת המוח לעכב את הפרשת ההורמון מעורר הזקיק, ומעודד את הפרשת ההורמון מעורר ההצהבה (LH – Luteinizing Hormone). שני הורמונים אלו גורמים לבקיעת הזקיק ולחריגת הביצית ממנו, וזהו תהליך הביוץ. הביוץ קורה כ-14 יום לפני הווסת הבאה, בדרך כלל בטווח של 12–16 ימים לפני הופעת הווסת. הזקיק שממנו חרגה הביצית נשאר בשחלה לאחר הביוץ והופך להיות הגופיף הצהוב. הגופיף הצהוב אשר בשחלה מפרש הורמון בשם פרוגסטרון (Progesterone), אשר תומך בעובר הצעיר עד אשר נוצרת השליה שתתמוך בקיומו. במקביל לתהליכים המתרחשים בבלוטת יותרת המוח ובשחלה, מתחוללים שינויים מחזוריים ברחם. עובייה של רירית הרחם במצב מנוחה, היינו מיד אחרי גמר הווסת, הוא כ-2–5 מ"מ. בהשפעת האסטרוגן המופרש בשלב הראשון של מחזור הווסת, הולכת רירית הרחם ומתעבה עד כדי 8–10 מ"מ, והבלוטות וכלי הדם שברירית הולכים ומתרחבים. זוהי תקופת השגשוג של רירית הרחם, והיא נמשכת כ-10 ימים. הפרוגסטרון המופרש על ידי הגופיף הצהוב מאוחר יותר במחזור גורם להפרשות של בלוטות רירית הרחם. כל התהליכים הללו מיועדים להכין את הרחם לקליטת הביצית המופרית ולהתפתחות היריון. בהיעדר הפריה מתנוון הגופיף הצהוב, שיש לו תוחלת חיים מוגבלת של כ-14 יום בלבד, פעילות הפרוגסטרון נפסקת, ומתבטלות כל ההכנות של הרחם לקבלת הביצית המופרית ולפיתוח היריון. עקב כך מתמוטטת הרקמה הרירית על בלוטותיה וכלי הדם הרבים שבה, והרירית מתקלפת ונושרת החוצה עם דם והפרשות שונות, וזהו דם הווסת – הדם היוצא מן הרחם מתקופה לתקופה. כאשר יש היריון, השליה הצעירה מפרשה הורמון הנקרא גונדוטרופין כוריוני אנושי (human Chorionic Gonadotropin – hCG), הגורם לכך שהגופיף הצהוב לא יתנוון, אלא ימשיך להפריש אסטרוגן ופרוגסטרון. תמיכה הורמונלית זו מונעת את התקלפות הרירית, ולכן אין וסת.

ב. הובת פרישה בעונת הווסת

הגמרא במסכת שבועות (יח ע"ב) מלמדת על חיוב הפרישה בעונת הווסת: תנו רבנן: והזרתם את בני ישראל מטומאתם - אמר רבי יאשיה: מיכן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. וכמה? אמר רבה: עונה. מדברי הגמרא משמע שחובת הפרישה היא מן התורה. אמנם במסכת נידה (טז ע"א) הסתפקה הגמרא אם וסתות מן התורה או מדרבנן: בעו מיניה מרב נחמן: וסתות דאורייתא או דרבנן? אמר להו: מדאמר הונא חברין משמיה דרב, אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא בדקה, ולבסוף ראתה - חוששת לוסתה וחוששת לראייתה אלמא - וסתות דאורייתא. איכא דאמרי, הכי קאמר להו: טעמא - דראתה, הא לא ראתה - אין חוששין, אלמא - וסתות דרבנן.

ובהמשך תלתה הגמרא כמה מחלוקות תנאים ואמוראים בשאלה אם וסתות מן התורה או מדרבנן. להלכה פסקו הראשונים⁴ שווסתות דרבנן, והכתוב שממנו נלמדה חובת הפרישה הוא לסוברים שווסתות מן התורה,⁵ או שהוא אסמכתא בעלמא,⁶ או שלדעתם עונת הווסת היא מדרבנן, אך חיוב הפרישה בשעת הווסת עצמה הוא מן התורה.⁷ לעומת זאת, שיטת רבנו תם⁸ שחיוב הפרישה בסמוך לווסת הוא מן התורה.⁹

ג. חובת פרישה כשהווסת לא אמורה להגיע

במקרה המתואר בשאלה, על פי זמן הביוץ מתברר שהווסת לא אמורה להגיע בעונת הפרישה, ויש לשאול אם במצב כזה קיימת חובת הפרישה בעונת הווסת. המשנה בנידה (לט ע"א) אומרת:

רבי מאיר אומר: אם הייתה במחבוא, והגיע שעת וסתה ולא בדקה - הרי זו טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים.
ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קפד סעי' ח) פסק את המשנה להלכה: 'הייתה נחבית במחבוא מפני פחד, והגיע שעת וסתה, אינה חוששת לו'. ואמנם הרמ"א (שם) הוסיף: ויש אומרים דווקא אם עבר הווסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. אבל לכתחילה צריכה בדיקה.
אבל הש"ך (לשו"ע, שם ס"ק כא) הסביר מדוע יש צורך לחשוש לכתחילה: הייתה במחבוא, לא ברי לן כולי האי דתהא מסולקת דמים, דהא חזינן כמה נשים, אף על גב דהווי במחבוא לא שינו את תפקידם.
זאת אומרת שהסיבה שלכתחילה יש לחשוש היא שלא תמיד חרדה מסלקת את הדמים, ואמנם במעוברת לאחר שלושה חודשים ובמניקה, שנחשבות למסולקות דמים, נפסק להלכה (שם סעיף ז) שאין צורך כלל לחשוש כל עוד לא ראו דם.
במקרה שידוע לנו מתי היה הביוץ, הרי שבזמן הקרוב אליו לכאורה יש ידיעה כמעט ברורה שלא יגיע דם, והדבר דומה למעוברת ומניקה שאיננו חוששים שתראינה דם.
ואכן, דיון דומה נערך בקרב הפוסקים לגבי אישה הלוקחת גלולות למניעת היריון שמעכבות את הופעת הווסת, האם עליה לחשוש לעונת וסתה. הרב עובדיה יוסף¹⁰ והרב מרדכי אליהו¹¹ פסקו שאינה צריכה לחשוש, שחזקה על הכדורים שהם מונעים את

4. תוספות נידה טז ע"א ד"ה ורב נחמן; רמב"ם, הל' איסורי ביאה פ"ח הי"ד; ראב"ד, בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א; רא"ש נידה פ"א סי' א ועוד.
5. תוספות, יבמות סב ב ד"ה חייב.
6. רשב"א, שבועות שם, ובתורת הבית הארוך, בית ז שער ג.
7. רא"ה, בדק הבית לתורת הבית שם שער ב.
8. ספר הישר, חלק החידושים סימן מה.
9. ראה עוד בעניין זה בפתחי תשובה, יו"ד סי' קפד ס"ק ג.
10. טהרת הבית הקצר, סי' ב סעי' יד.
11. דרכי טהרה, פ"ז סעי' קא.

הופעת הווסת. לעומת זאת, שו"ת שבט הלוי¹² הסתפק בכך, ולמסקנתו נראה שיש להקל רק אם אותה אישה הוחזקה שבזמן ראיית הכדורים אינה רואה דם. גם הרב יהושע נויבירט¹³ הורה שבחודש הראשון יש לחשוש שתראה, ורק אם לא הגיע – אין צורך לחשוש בפעם הבאה.

במקרה הנידון בשאלה יש צד להחמיר ולהקל. מצד אחד, בניגוד לכדורים שמעכבים עכשיו את זמן הווסת, ביוץ ידוע אינו מונע עכשיו את הווסת, אלא אנו יודעים שהווסת צפויה בזמן אחר. גם אם כדורים או זריקות שינו את זמן הביוץ, ההשפעה הישירה היא על הביוץ, וההשפעה על זמן הופעת הווסת היא עקיפה, ולכן אולי יש להחמיר. מצד שני, בניגוד לכדורים שגורמים באופן מלאכותי למניעת הווסת, ויש אולי חשש שלא יעשו את עבודתם, כאן מדובר בתהליך טבעי שבו ברגע שידוע זמן הביוץ (גם אם הוא הגיע באופן מלאכותי), ממילא הווסת צפויה להגיע באופן טבעי זמן מה לאחר מכן ולא קודם לכן. לכן נשאלת השאלה אם במצב כזה יש עניין לחשוש לזמני הפרישה סמוך לווסתות הקודמות, וכן אם צריך לחשוש לזמנים החדשים שבהם אמורה להופיע הווסת.

ב'קנה בשם'¹⁴ על הלכות נידה כתב שאישה שיודעת מתי זמן הביוץ שלה על פי מדידת החום, ויודעת שהווסת מגיעה זמן מסוים אחרי הביוץ, קבעה לה וסת לזמן זה. אמנם קשה לקרוא לזה וסת הגוף, כי לא מצאנו וסת הגוף שמגיעה זמן רב אחרי אותו סימן, אבל אפשר לדקדק שהפלגה שייכת גם מאירוע אחר ולא דווקא מהווסת, מלשון שו"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' פג), שכתב:

ודאי אם היתה דרכה לראות להפלגת איזה דבר אחר אין אנו משגיחין בדבר אחר הזה שממנו נמשכת ההפלגה אם היה ביום או בלילה ואף אם אירע שדבר זה נעשה לה ביום ומופלג ממנו כך מספר הימים ראתה ביום שוב כשאיירע לה דבר זה אפילו אירע לה דבר זה בלילה כשיגיע ימים מספר הפלגה ממנו כבראשונה צריכה לחוש ביום כיון שראתה בראשונה ביום.

בסופו של דבר מסקנת ה'קנה בשם' היא שיש לחשוש לעונת וסת כזו רק להחמיר, אך לא להקל. אמנם דבריו שם עסקו באישה שגילתה את זמן הביוץ שלה בעזרת מדידת חום, שהיא צורה שאינה מדויקת במיוחד למדידת הביוץ, ואילו הנדון בשאלתנו עוסק במציאת זמן הביוץ על ידי מעקבים מדויקים יותר, כגון מעקב זקיקים באמצעות אולטרה סאונד. מעבר לכך, כפי שראינו לעיל, לדעת רוב הפוסקים חובת הפרישה בעונת הביוץ היא מדרבנן ולא מדאורייתא, ולכן נראה שיש מקום לסמוך להקל במקרים כאלו, באופן שכאשר עונות הווסת אינן בין הימים ה-12-16 לאחר הביוץ, אין צורך לחשוש להן, אלא אם כן מדובר באישה שאירע לה בעבר שהווסת הגיעה בזמנים אחרים לאחר הביוץ. אמנם אם עונות הווסת הן בזמנים אלו, יש לחשוש להן גם אם בפעם הקודמת הווסת הגיעה בזמן מעט אחר ביחס לביוץ מאשר עונת הפרישה, כגון שבפעם הקודמת

12. שו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' צט אות ט.

13. נשמת אברהם, יו"ד סי' קצו ס"ק א.

14. קנה בשם, בירורי השיטות לסי' קפט, סי' ה אות ג.

הווסת הגיעה אחרי 13 יום מהביוץ ועונת הפרישה החודש היא 15 יום אחרי הביוץ, זאת מכיוון ששינויים כאלו צפויים ובגדר הסביר.

כאשר עונות הווסת הקודמות אינן כלל בין הימים ה-12-16 אחרי הביוץ, נראה שיש לחשוש ליום ה-14 אחרי הביוץ כעונת הווסת לכל דבר, שכן זהו הזמן הממוצע שבו מופיעה הווסת לאחר הביוץ, ובדומה ל'עונה בינונית'. בשאר הימים יש להיזהר (ואולי אף ראוי לבדוק לפני חיי אישות), אך אין חובה לנהוג כעונת פרישה.¹⁵ כאשר ידוע מתי הגיעה הווסת לאחר הביוץ בפעם הקודמת, נראה שיש לחשוש לכך גם בפעם זו בנוסף לחשש של יום ה-14, וכדין חשש 'הפלגה' בווסת רגילה. לאחר שלוש פעמים שהגיעה וסת בזמן מדויק ורציף אחרי זמן הביוץ, נראה שיש לחשוש לזמן זה כאל וסת קבועה, וממילא אין צורך לחשוש ליום ה-14 לאחר הביוץ, כפי שבווסת קבועה אין חוששים ל'עונה בינונית'.

סיכום¹⁶

אישה שיודעת באופן ברור מתי היה הביוץ שלה באותו חודש, צריכה לנהוג לגבי עונת פרישה כדלהלן:

1. אם עונות הפרישה שלה על פי חישוב הווסתות הרגיל הן בין היום ה-12-16 מזמן הביוץ, עליה לחשוש לעונות אלו בלבד.
2. אם עונות הפרישה שלה הן בזמנים אחרים, אינה צריכה לחשוש לעונות אלו, אלא אם כן מניסיון העבר שלה היא יודעת שיכולה לראות דם בזמנים כאלו לאחר הביוץ.
3. במצב שבו עונות הפרישה נמצאות בזמנים אחרים, עליה לחשוש ליום ה-14 מהביוץ כדין 'עונה בינונית'. כמו כן, אם היא יודעת מתי הגיעה הווסת לאחר הביוץ בחודש הקודם, יש לחשוש גם לזמן זה מדין הפלגה. בשאר הימים אינה צריכה לחשוש, אולם עליה לשים לב למצבה בין הימים ה-12-16, וייתכן שראוי להצריכה בימים אלו בדיקה קודם תשמיש.
4. אם במשך שלוש פעמים רצופות הגיעה הווסת בזמן מדויק לאחר הביוץ, קבעה לה וסת לזמן זה וצריכה לחשוש רק אליו ככל דיני וסת קבועה.

15. הדבר שונה מחיוב הפרישה אחרי הפסקת גלולות, שם הורו הפוסקים שיש לחשוש החל מ-36 שעות לאחר נטילת הכדור האחרון (ראה ספר פוע"ה כרך א עמ' 178). הטעם שבנטילת גלולות מחמירים יותר הוא ששם הפסקת הגלולות אמורה להביא כמעט בוודאות וסת בימים הקרובים החל מזמן זה, ואילו כאן מדובר רק בחשש, שהרי ייתכן ולא תופיע וסת כלל, כגון שהאישה נקלטה להיריון.

16. הסיכום למעשה נכתב אחרי התייעצות עם הרב אברהם יצחק הלוי כלאב, הרב דוב ליאור, הרב מאיר ניסים מאזוז והרב נחום רבינוביץ, אולם משקף את עמדת הכותב בלבד. תשובותיהם של הפוסקים הנ"ל לשאלה זו תתפרסמה בע"ה בקרוב בתוך שו"ת פוע"ה – טהרה.